

Stodvadesetpet godina hrvatskog planinarstva

Nikola **ALEKSIĆ**

Velika Gorica, J. Palmotića 9

UDK 796.5(497.5)“1875/1999”

Davne 1874. godine u travnju u zahladu stare županijske zgrade u Ogulinu časkala su dva mlada pravnik Bude Budisavljević i njegov prijatelj Vladimir Mažuranić. Nenadano im se priključio i poznati austrijski alpinist i sveučilišni profesor iz Graza dr. Johannes Frischauf, raspitujući se za uspon na Klek. Iz toga povijesnog susreta nikla je ideja o osnutku *Hrvatskog planinskog društva*, koju je zdušno prihvatio sveučilišni profesor dr. Đuro Pilar. Ubrzo je organizirao osnivački sastanak, koji je održan 15. listopada u Zagrebu u Demetrovoj ulici broj 1 na kojem je sudjelovalo 13 istaknutih znanstvenih i kulturnih djelatnika, od kojih su šestorica bili akademici.

Nakon potvrđenih pravila od hrvatske vlade, održana je 29. travnja 1875. godine Prva glavna skupština

na kojoj je za prvog predsjednika izabran akademik Josip Schlosser Klekovski. Tim činom Hrvati su postali deveti narod na svijetu s planinarskom organizacijom. ubrzo je organiziran i prvi društveni izlet ili kako se u tadašnje vrijeme nazivalo “laznja” (uspon) 17. i 18. svibnja u Samoborsko gorje na kojem je sudjelovalo 12 članova. U to vrijeme bio je to pravi podvig – iz Zagreba vlakom do Podsuseda, skelom preko Save, kočijama do Samobora i Ruda i dalje pješice preko Oštrca, Plešivice do Samobora. Slijede i druge “laznje” 3. lipnja na Sljeme, isti mjesec ponovno na Sljeme uz već impozantni broj od 73 sudionika, od toga tri gospoje.

Iz pedantno vođenih i do danas sačuvanih originalnih dokumenata saznajemo da je krajem 1875. godine bilo već 252 člana i, što je posebno naglašeno, jedna članica.

Do kraja stoljeća društvo razvija veliku i raznovrsnu aktivnost. Već 1877. na Sljemenu je postavljena nova drvena piramida. Godine 1878. otvorena je prva planinarska kuća na Sljemenu, a 1882. postavljena je prva

markacija na Sljemenu i dr. U povodu proslave 10. obljetnice društvo izdaje *Spomenicu* što je ujedno i prva hrvatska planinarska publikacija. Te godine društvo ima 314 članova, od kojih je 48 izvan Zagreba, i povjerenike u 18 mjesta. Godina 1898. posebno je značajna jer je započeo izlaziti časopis *Hrvatski planinar (HP)*, koji izlazi i danas pod istim imenom, a prvi urednik bio mu je Dragutin Hirc.

Iste godine osnivaju se i prve podružnice u Gospiću, Ivancu, Zadru i Vrbovskom.

Prvih 10 godina ovog stoljeća društvo stagnira da bi nakon reorganizacije i podmlađivanja članstva nastavilo s aktivnijim djelovanjem, ali ne zadugo, jer je prvi svjetski rat prekinuo svaku aktivnost. Uoči rata društvo je brojilo 900 članova. U razdoblju između dva svjetska rata Hrvatsko planinarsko društvo (HPD)

Trenutak s otvorenja skupštine Hrvatskog planinarskog saveza u Starogradskoj vijećnici na Gornjem gradu u Zagrebu, 22. svibnja 1999. godine.

razvija bogatu i raznovrsnu djelatnost. Iz godine u godinu povećava se broj članova i podružnica, pa tako 1940. godine društvo ima u središnjici u Zagrebu 4310 članova i u 64 podružnice ima 3565 članova.

Ubrzano se grade planinarski objekti na većini planina; spomenimo samo neke: Tomislavov dom na Sljemenu 1925. godine, Krajačeva kuća na Zavižanu 1927, Hirčeva kuća na Bijelim stijenama 1928, Ivančica 1929, Mosor 1931, Risnjak 1932 itd. Ukupno je izgrađeno 77 objekata. Zanimljiv je podatak da je za proslavu 50. obljetnice planirana izgradnja planinarskog doma u Zagrebu, pripremljena skica, odabrana lokacija u Tuškancu i sabrano 55.000 dinara. Dom je trebao imati uz poslovnicu muzej, knjižnicu, dvorane i sl., ali se nažalost od toga odustalo, jer su sredstva utrošena u obnovu izgorjelog Tomislavovog doma, koji je kao reprezentativni objekt otvoren 1937. godine. Od građevinskih pothvata svakako treba spomenuti izgradnju velebne planinarsko-turističke staze u dužini od 50 kilometara kroz sjeverni i srednji Velebit,

koja je trajala od 1930. do 1933. godine. Staza je nazvana "Premužićevom" po svojem idejnom začetniku i graditelju inženjeru Anti Premužiću. Društvo radi i na izdavačkoj, promidžbenoj i fotografskoj djelatnosti. 1922. godine ponovno započinje izlaziti časopis *Hrvatski planinar*, 1923. godine izlazi *Vodič na Plitvička jezera* Dragutina Paulića, slijedi *Vodič po Velebitu* dr. Josipa Poljaka, Fotografski vjesnik, karte i sl. Organizirano je i nekoliko izložbi; prva 1922. godine u Umjetničkom paviljonu, zatim na Zagrebačkom zboru (velesajam), a prema starim zabilježkama na izložbi 1928. bilo je izloženo 682 fotografije. HPD ima i fotosekciju, a i u velikom broju podružnica članovi se bave planinarskom fotografijom (posebno u Ivancu). Posebno značajnu ulogu odigralo je HPD i njegovi članovi vrhunski znanstvenici na zaštiti prirode. 1926. osniva se Odbor za zaštitu prirodnih spomenika u kojem od planinara sudjeluju Miroslav Hirtz, Ivo Horvat, Ivo Pevalek, Josip Poljak i dr. Značajni su njihovi zahtjevi putem svih tadašnjih tiskovina i skupova za zaštitu. Svi ovi naponi urodili su i proglašenjem 1928. godine Plitvičkih jezera, Bijelih stijena, Štirovače i Velike Paklenice terenima zaštićenog karaktera. Slijede uredbe o ustrojstvu Nacionalnih parkova, zabrane sječe i ostalih radova eksploatacije, ali unatoč svim nastojanjima uništavanje prirode nastavlja se i dalje. No uporni pojedinci ne odustaju, pa sveučilišni profesor botanike Fran Kušan osniva botanički vrt na Sljemenu u blizini Tomislavovog doma (a nakon trideset godina i Velebitski botanički vrt u Modriću na sjevernom Velebitu).

Tijekom tih godina dolazi do oštrog sukoba generacija oko daljnjeg razvoja planinarstva i stručnih djelatnosti, posebno alpinizma. Rezultat je osamostaljenje podružnice *Sljeme* 1925. godine u Hrvatski turistički klub (HTK) *Sljeme*, a iz drugih razloga i osnivanje Radničkog planinarsko turističkog društva *Prijatelj prirode*, *Runolist* i dr. Snažnom razvoju alpinizma zajednički su pridonijeli HPD i HTK *Sljeme*. 1926. godine Zvonko Badovinac ispenjao je prvi smjer *Cepinaški* u stijeni Kleka, 1930. i 1931. godine. Draženović i Jakšić uspinju se na Mont Blanc i Matterhorn, 1935. godine osniva se alpinistička sekcija (kasnije odsjek) HPD-a, 1936. održava se u Zagrebu i na Okiću prva alpinistička škola s 50 polaznika. Osim na Kleku, gdje su ispenjani "Dragmanov" i "HPD-ov" smjer, alpinisti vrše prvenstvene uspone u Anića kuku (Brahmov smjer), te Čvrsnici i Prenju.

Ski sekcija HPD-a koja je osnovana 1929. i nekolicina članova preteče su skijanja u Hrvatskoj. Ubrzo se osnivaju skijaške sekcije na Sušaku, Samoboru, Dubrovniku, Splitu i Delnicama, koje organiziraju i svoja natjecanja. Već 1934. godine HPD-ova ski sekcija u Zagrebu ima 200 članova, a 15 podružnica ima ski sekcije. Organiziraju se tradicionalna natjecanja: prvenstvo Medvednice 1931. i prvenstvo HPD-a 1932. godine. Posebno je zanimljiv podatak da su u nadležnosti HPD-a bile i tri skakaonice (Sljeme, Skrad, Delnice).

Speleološka aktivnost uglavnom je zasnovana na pojedinačnim istraživanjima i uređivanju špilja za turistički

posjet, npr: Vranjača, Vrlovka, Lokvarka, Plitvička jezera. Započeto je i istraživanje Veternice. Organizirana djelatnost odvija se u Splitu i Zagrebu.

U ovom skraćenom prikazu nemoguće je navesti sve djelatnosti HPD-a i njegovih znanih i neznanih članova, koje je prekinuo početak Drugog svjetskog rata.

Usljebile su teške godine za planinarsku organizaciju, raspuštena su društva, imenovani povjerenici, oduzeti su ili stradali planinarski objekti i ograničeno kretanje po planinama. Za ilustraciju evo i jednog slikovitog primjera: poznati zagrebački alpinist Dragutin Belčić Žohar nije se s tim mogao pomiriti, pa je otišao penjati se na Klek 1943. godine zarobljen je, a u Zagreb se vratio iz talijanskih logora tek nakon završetka rata. 1944. godine prestaje djelovanje društva i izlazenje časopisa HP.

Neposredno nakon završetka rata u sastavu Fiskulturnog saveza Hrvatske osniva se Odbor za planinarstvo, a planinari se uključuju u sekcije fiskulturnih društava (U Zagrebu *Dinamo*, *Lokomotiva*, *Jedinstvo*). Nakon odluke Fiskulturnog saveza Jugoslavije o osamostaljenju sportskih organizacija, osniva se 21. svibnja 1948. Planinarsko društvo (PD) *Zagreb*, a ubrzo još 11 društava u drugim gradovima (tadašnji propis bio je samo jedno društvo u jednom mjestu). 20. lipnja osniva se i Planinarski savez Hrvatske (PSH), a za prvog predsjednika izabran je poznati planinar, akademik Branimir Gušić. Tada osnovno opredjeljenje bila je masovnost, pa je već 1949. godine bilo 18 društava sa 17.400 članova. Iste godine započinje izlazenje časopisa pod naslovom *Naše planine*, a prvi urednik bio mu je Petar Lučić Roki. Tradicionalno se nastavlja i kulturna djelatnost: tiskaju se vodiči po planinskim skupinama, karte, razglednice, promidžbeni materijali, zbornici i monografije. Već 1952. godine tiska se priručnik za planinare i alpiniste *Kroz visoke planine* autora Mirka Zgaga i Ive Gropuzza, 1974. udžbenik *Planinarstvo i alpinizam* autora Zlatka Smerkea. Treba istaknuti i povijesne studije *Hrvatsko planinarstvo* autora Vladimira Blaškovića i Željka Poljaka 1974. godine, te *Slike iz povijesti hrvatskog planinarstva* autora Željka Poljaka 1987. godine. Najveći prinos izdavačkoj djelatnosti dali su: prof. dr. Željko Poljak (koji je već 40 godina neprekidno i urednik časopisa), inž. Zlatko Smerke i dr. Ante Rukavina. Godine 1950. ukida se propis jedno mjesto, jedno društvo, pa se naglo povećava broj društava (u Zagrebu se osnivaju *Željezničar*, *Grafičar*, *Velebit*). Započinje i obnova u ratu razorenih objekata za što Savez dobiva velika sredstva od države. Osim masovnosti, veća pozornost počinje se poklanjati i kvaliteti, tj. stručnom radu. Već 1948. godine osniva se referada (kasnije komisija) za alpinizam, 1950. godine osniva se Gorska služba spašavanja, zatim komisije za speleologiju 1952, planinarsko skijanje 1956, vodiče i markacije 1961. godine te orijentaciju, zaštitu prirode, transvezale i druge. Jasno je da se od obilja akcija i aktivnosti ne mogu navesti sve, pa sam izdvojio samo značajnije:

1953. održava se na Plitvicama prvi Slet planinara Hrvatske. Iste godine PSH postaje član Međunarodnog planinarskog saveza (UIAA).

1955. organizirali su riječki alpinisti prvu ekspediciju u inozemstvo na Kilimanjaro.
1956. zalaganjem prof. Vladimira Blaškovića i Ivice Sudnika osnovan je planinarski muzej u Samoboru.
1957. otvorena je prva planinarska transverzala – Slavonski planinarski put.
1958. izgorio je (treći put) Tomislavov dom na Sljemenu, a na domu Zavižan završena je dogradnja i rekonstrukcija, te je dom dobio današnji izgled.
1969. otvoren je Velebitski planinarski put. Za tu prigodu obnovljeni su domovi i skloništa, staze i markacije i tiskan vodič.
1971. organizirana je prva hrvatska alpinistička ekspedicija na Grenland.
1972. ostvarena je pedesetogodišnja želja HPD-a otvaranjem društvenog doma u Zagrebu.
1974. u povodu 100. obljetnice organiziran je slet na Platku, vjerojatno najmasovnije planinarsko okupljanje u svijetu (9.000 sudionika) i zasjedanje Generalne skupštine UIAA u Delnicama.
1975. organiziran je pohod *Tragom prvog izleta HPD u Samoborsko gorje* i izložba u Samoborskom muzeju (obje akcije organiziraju se svakih 10 godina).
1979. Stipe Božić iz Splita uspinje se prvi put na Mount Everest.
1982. organizirana je prva hrvatska speleološka ekspedicija Gouffre Berger u Francuskoj (dublja od 1.000 m).
1984. uređena je i otvorena alpinistička zbirka u Ogulinskom muzeju.
1985. registriran je najveći broj članova u Hrvatskoj 36.889 učlanjenih u 130 društava.

1986. organizirano je u Splitu prvo natjecanje u sportskom penjanju.

Domovinski rat donosi značajne promjene u hrvatskom planinarstvu. 1991. godine PSH mijenja ime u Hrvatski planinarski savez (HPS), razdružuje se od PSJ, HPS je primljen u članstvo UIAA, a časopisu *Naše planine* vraćeno je povijesno ime *Hrvatski planinar*. Veliki broj alpinista, gorskih spasavalaca, vodiča, orijentacista i planinara aktivno se uključuje u obranu Domovine. Osnovana je: *Planinska satnija Velebit* i *Gorski zdrug*, od kojih je ova prva okupila preko 150 naših članova, koji su se na našoj najvećoj i najljepšoj planini Velebitu izravno suprotstavili neprijatelju. S obzirom na ratne uvjete opada broj članova i društava, ali se djelovanje i dalje nastavlja. Redovno se organiziraju Dani hrvatskih planinara, regionalna okupljanja, društvena i stručna djelatnost te djelatnost na zaštiti prirode. 1994. 1995. godine svečano je obilježena 120. obljetnica hrvatskog planinarstva, a 1998. stoljetnica izlaženja *Hrvatskog planinara*. 1993. godine otkrivena je i istražena *Lukina jama* najdublja u Hrvatskoj (-1392 m) i deveta u svijetu. Godine 1995, 1997. i 1998. uspješno su izvedene hrvatske ekspedicije na tibetansko-himalajski trolist Cho Oyu, Mount Everest i Shisha Pagmu, a alpinist Stipe Božić zaključio je ciklus uspona na sve najviše vrhove kontinenata. Ovim alpinističkim uspjesima i ostalim kontaktima (sudjelovanja na zasjedanjima skupština UIAA, IKARA, IOF, športsko penjačke komisije kojima je jedno vrijeme Ivica Piljić bio predsjednik, hrvatsko planinarstvo doživjelo je veliku afirmaciju u svijetu. Na kraju da navedemo da je u posljednjih nekoliko godina znatno povećan broj članova i društava, tako da danas broji 20.000 članova i 164 udruženih članica (što je najveći broj u našoj povijesti).

IZVORI I LITERATURA

1. Časopis *Hrvatski planinar* i *Naše planine* 1898-1998.
2. Prof. dr. Željko Poljak i prof. dr. Vladimir Blašković sa suradnicima: Hrvatsko planinarstvo, Zagreb, 1975.
3. Prof. dr. Željko Poljak: *Slike iz povijesti hrvatskog planinarstva*, Izdanje Planinarskog saveza Hrvatske, Zagreb, 1987.
4. Grupa autora: *Planinarski dnevnik*. Priredio Nikola Aleksić, Izdanje Planinarski savez Hrvatske, peto dopunjeno izdanje, Zagreb, 1999.

125th Anniversary of Croatian Mountaineering

The Croatian Mountaineering Association was formed in Zagreb in 1875 by the eminent university professors. They were very active and organized a lot of outings and excursions to various places of Croatia, e.g. to Samobor Mountains, Zagreb Sljeme, Klek Mountain etc. They put up a wooden tower (in 1877) and a climbers' lodging (in 1878), they marked hiking trails and they published *Hrvatski Planinar Journal* (The Croatian Climber) in 1898, which has been edited still today. The members of the Croatian Mountaineering Association, popularizing mountaineering, opened several new chapters all over Croatia. They also helped in building climbers' lodgings and huts on Sljeme (in 1925), Ivančica (in 1929), Mosor (in 1931), Zavižan (in 1927), Bijele stijene (in 1928), Risnjak (in 1932) etc. In order to preserve unique mountain plants the members of the Associations founded the botanical gardens on Sljeme and Velebit. They also formed the Alpinist Section (in the meantime the members conquered many summits in Croatia and in the world, e.g. Mont Blanč in 1930, the Matterhorn in 1931, Kilimanjaro in 1955, Greenland in 1971, Mt Everest in 1979), the Caving Section (the members have investigated almost all caves in Croatia, e.g. Lukina Jama). The Croatian Mountaineering Union is a member of UIAA (International Union of Mountaineers).